

مسابقه «کریم اهل بیت (علیهم السلام) با منظر مهدویت»

مدرسه علمیة خواهران «امام حسن مجتبی (علیه السلام)» - تهران

به مناسبت سالروز میلاد با سعادت امام حسن مجتبی (علیه السلام) - ۱۵ رمضان ۱۴۴۱ق

وجود مبارک امام حسن (علیه السلام) برای بسیاری از شیعیان و محبان اهل بیت (علیهم السلام) ناشناخته مانده، در حالی که معرفت به این امام کریم از اهمیت بالایی برخوردار است. امیرالمؤمنین (علیه السلام) شیعیان را به درجه‌ای از معرفت یعنی «معرفة بالنورانية» دعوت می‌کند که بالاترین مرتبه معرفتی محسوب می‌شود. در این نوشتار، بنا داریم به صورت اجمالی مروری داشته باشیم بر حادثی که بیانگر جایگاه و منزلت امام حسن مجتبی (علیه السلام) است، تا شروعی باشد برای یک سیر مطالعاتی گسترده با محوریت کلام و سیره امام حسن (علیه السلام).

۱- بشارت به ولادت حسنین (علیهما السلام) در راستای امر ظهور

حضرت رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) هنگام ازدواج امیرالمؤمنین (علیه السلام) با فاطمه زهراء (سلام الله علیها)، به ایشان اینگونه بشارت داده است: (حدیث ۱)

«يَا عَلِيُّ! إِنِّي مُزَوِّجُكَ فَاطِمَةَ ابْنَتِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ وَأَحَبَّهُنَّ إِلَيَّ بَعْدَكَ، وَكَأَنَّ مِنْكُمْ سَيِّدًا شَبَابَ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَالشُّهَدَاءِ الْمُضَرَّجُونَ الْمُقَهَّرُونَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِي وَالنُّجَبَاءَ الزُّهْرُ الَّذِينَ يُطْفِئُ اللَّهُ بِهِمُ الظُّلْمَ وَيُحْيِي بِهِمُ الْحَقَّ وَيَمِيتُ بِهِمُ الْبَاطِلَ، عَدَّتْهُمْ عِدَّةَ أَشْهُرِ السَّنَةِ، آخِرُهُمْ يُصَلِّي عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ع خَلْفَهُ.»؛ ای علی! من دختر خود فاطمه را که بانوی زنان جهانیان است و پس از تو محبوب‌ترین آنان نزد من است، به همسری تو در می‌آورم. از شما، دو فرزند (پسر) متولد خواهند شد که آن دو سروران جوانان بهشتی هستند. پس از روزگار من شهدای به خون آغشته و مقهور در روی زمین، و بزرگواران گرانقدر نورانی هستند که خداوند به وسیله ایشان آتش ستمکاری (تاریکی‌ها) را فرو می‌نشاند و حق را به دست آنان زنده می‌کند، و باطل را به وسیله آنان نابود می‌سازد، و شمار آنان به عدد ماه‌های سال خواهد بود؛ و عیسی فرزند مریم (علیه السلام) پشت سر آخرین ایشان به نماز خواهد ایستاد.

۱- غیبة النعمانی، ص ۵۷، ح ۱.

در این حدیث، ازدواج امیرالمؤمنین (علیه السلام) با فاطمه زهراء (سلام الله علیها) در راستای برپایی امر ظهور معرفی شده است، حتی از جایگاه عیسی (علیه السلام) در محضر مهدی (علیه السلام) صحبت به میان آمده است. امید که در عصر حاضر، جوانان شیعه هم نگاهشان به ازدواج را در مسیر امر ظهور ببینند و زندگی خود را برای تربیت‌های مهدوی مهیا کنند.

۲- وجه تسمیه نام امام حسن (علیه السلام)

در نام‌های اهل بیت (علیهم السلام) حکمت‌های فراوانی است. در وجه تسمیه نام «حسن» حدیثی از حضرت رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) آمده است: (حدیث ۲)

«سُمِيَ الْحَسَنُ حَسَنًا لِأَنَّ يَاحَسَانَ اللَّهُ قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُونَ.»^۲؛ «حسن، حسن نامیده شد به خاطر اینکه با احسان خداوند آسمان‌ها و زمین‌ها برپا شد.»

برپایی آسمان‌ها و زمین‌ها تداعی‌گر احسان خداوند است، بدین خاطر نام «حسن» بر امام مجتبی نامیده شد. زمانی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بر اثر بیماری به پایان عمر مبارکش نزدیک می‌شد، فاطمه زهراء (سلام الله علیها) حسنین را به نزد ایشان می‌برد، و درخواست محبتی می‌کند؛ رسول خدا آنچه را برای امام حسن (علیه السلام) می‌فرماید، چنین است: (حدیث ۳)

«أَمَّا الْحَسَنُ فَلَهُ هَيْبَتِي وَ سُوْدُدِي»^۳؛ اما حسن، «هیبت و سروری‌ام» را (از صفاتم) برایش (به ارث می‌گذارم).

فاطمه زهراء (سلام الله علیها) ابراز رضایت می‌کند، و می‌فرماید: (حدیث ۴)

«فَلَذَلِكَ كَانَ الْحَسَنُ حَلِيمًا مَهِيْبًا...»^۴؛ به خاطر این، حسن «حلیم» و «با هیبت» بود ...

می‌دانیم که صفت حلیم و مهیب از صفات خداوندی است؛ صفاتی که تداعی‌گر قدرت و اقتدار است.

۳- ابراز محبت حضرت رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم)

حضرت رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) علاقه وافری نسبت به امام حسن (علیه السلام) داشته و به طور علنی محبت خویش را نسبت به ایشان ابراز می‌کرده است. نحوه ابراز محبت، همانند پایین آمدن از منبر و بوسیدن وی و باز بالا رفتن بر منبر، نشانه جهت‌دار بودن این اظهار و ابراز علاقه است.

۲- مناقب آل ابی طالب علیهم السلام (ابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۹۸.

۳- الخرائج و الجرائح، ج ۲، ص ۸۸۹.

۴- مناقب آل ابی طالب علیهم السلام (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۹۶.

۴- افتخارات امام حسن (علیه السلام) در دوره کودکی و جوانی

حضور امام حسن (علیه السلام) در «مباهله»، و قرار گرفتن او در میان اصحاب کساء، نشانه اعتبار و اهمیتی است که حضرت رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) برای او قائل می شده است. امام مجتبی (علیه السلام) در بیعت رضوان حضور داشته و حضرت رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) با او بیعت کرده است.^۵

۵- معرفی امام حسن (علیه السلام) و مظلومیت ایشان از زبان امیرالمؤمنین (علیه السلام)

«اصبغ بن نباته» - یکی از اصحاب نزدیک امیرالمؤمنین (علیه السلام) - نقل کرده است: (حدیث ۵)

«خَرَجَ عَلَيْنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ذَاتَ يَوْمٍ وَوَضَعَ يَدَهُ فِي يَدِ ابْنِهِ الْحَسَنِ عَ وَهُوَ يَقُولُ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ص ذَاتَ يَوْمٍ وَ يَدُهُ فِي يَدِي هَكَذَا وَ هُوَ يَقُولُ خَيْرُ الْخَلْقِ بَعْدِي وَ سَيِّدُهُمْ أَخِي هَذَا وَ هُوَ إِمَامٌ كُلِّ مُسْلِمٍ وَ أَمِيرٌ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدَ وَفَاتِي أَلَا وَ إِنِّي أَقُولُ إِنَّ خَيْرَ الْخَلْقِ بَعْدِي وَ سَيِّدُهُمْ ابْنِي هَذَا إِمَامٌ كُلِّ مُسْلِمٍ وَ وَلِيُّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدَ وَفَاتِي أَلَا وَ إِنَّهُ سَيُظْلَمُ بَعْدِي كَمَا ظَلَمْتُ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ص!»^۶؛

«یکی از روزها امیرالمؤمنین (علیه السلام) دست حسن (علیه السلام) را در دست گرفته و به طرف ما آمد و فرمود: روزی حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) همین طور دست مرا گرفت و به طرف مردم آورد و گفت: بهترین مردم بعد از من و سید آنها این برادر من است، و او امام هر مسلمان و امیر هر مؤمن بعد از وفات من خواهد بود. اکنون من هم می گویم: بهترین مردم پس از من و سید آنها این پسر من است، و او امام هر مسلمان و ولی هر مؤمن بعد از وفات من خواهد بود، وی بعد از من مظلوم خواهد بود همان طور که بعد از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به من ظلم کردند!»

امیرالمؤمنین (علیه السلام) در ادامه از امام حسین (علیه السلام) و ائمه از اولاد ایشان یاد می کنند و به معرفی مهدی (علیه السلام) می پردازند.

۶- علم امام حسن (علیه السلام) نسبت به دوران بعد از ظهور

عبدالله بن حارث گوید: به علی (علیه السلام) گفتم: ای امیر المؤمنین! از رخدادهای پس از امام قائم (علیه السلام) مرا مطلع گردان. حضرت فرمود: (حدیث ۶)

۵- الحیة السیاسیة للامام الحسن (علیه السلام)، ص ۲۴ و ۴۴.

۶- إعلام الوری، ص ۳۹۹.

«ذَلِكَ شَيْءٌ ذَكَرَهُ مُوَكَّلٌ إِلَيْهِ وَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص عَهْدَ إِلَيَّ أَنْ لَا أُخْبِرَ بِهِ إِلَّا الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ ع»^۷؛
«این چیزی است که ذکر آن موکول به خود اوست و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به من
سفارش کرده است که آن را جز به حسن و حسین (علیهما السلام) نگویم.»

همانگونه که در دیگر احادیث، برخی از رخدادها بعد از ظهور بازگو شده است، در حدیث اخیر مصادیقی از
رخدادها و یا تمام رخدادها مدنظر بوده که برای همگان بازگو نشده، و تنها معدودی از آن بهره‌مند هستند.

۷- غربت و مظلومیت امام حسن (علیه السلام) از زبان خود حضرت

(حدیث ۶) از زید بن وهب روایت شده که گفت: هنگامی که در مدائن به امام حسن (علیه السلام) نیزه زده شد،
من در حالی که آن حضرت از فشار درد می‌نالید به حضورش مشرف شدم و عرضه داشتم: ای پسر رسول خدا، تو
چه صلاح می‌دانی، زیرا مردم متحیر و سرگرداندند؟! فرمود: به خدا قسم که معاویه برای من از این مردم بهتر است.
این مردم گمان می‌کنند شیعیان من هستند، ولی در صدد کشتن من بر می‌آیند، اثاث و لباس سفرم را به غارت
می‌برند، اموال مرا تصاحب می‌نمایند! به خدا قسم اگر من از معاویه تعهدی بگیرم که خون خود را حفظ کنم و اهل
و عیالم را در امان بدارم بهتر از این است که آنان مرا به قتل برسانند و اهل بیتم از بین بروند. به خدا قسم اگر من
با معاویه نبرد نمایم اینان گردن مرا می‌گیرند و مرا به معاویه تسلیم می‌کنند. به خدا قسم اگر من با معاویه صلح و
سازش نمایم و محترم باشم بهتر از این است که من کشته یا اسیر گردم، یا اینکه متی بر من نهاده شود و تا آخر
دهر برای بنی‌هاشم عیب و عار باشد و معاویه دائماً بر زنده و مرده ما منت بگذارد.

راوی می‌گوید: من به آن حضرت گفتم: ای پسر رسول خدا، آیا شیعیان خود را نظیر گوسفندانی بدون شبان
واگذار می‌نمایی؟! فرمود: چه کنم: من از موضوعی که به وسیله افراد مورد وثوق وی به من رسیده آگاه هستم.^۸

۸- خبر دادن امیرالمؤمنین (علیه السلام) به فرزندش امام حسن (علیه السلام) از آینده

(حدیث ۷) یک روز امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در حالی که خوشحال بودم به من فرمود: ای حسن! آیا
خوشحالی؟ چه حالی خواهی داشت در آن موقعی که پدر خود را کشته بنگری؟ چه حالی خواهی داشت در آن
هنگامی که بنی‌امیه متصدی امر خلافت شوند و امیر آنان شخصی است که گلوی او و روده‌هایش گشاده می‌باشند،
وی می‌خورد ولی سیر نمی‌شود در حالی می‌میرد که در آسمان یاوری و در زمین پوزش‌پذیری نخواهد داشت. او
بر شرق و غرب مستولی خواهد شد، بندگان در مقابل وی ذلیل می‌شوند و سلطنت او طولانی خواهد شد، وی
بدعت و گمراهی‌هایی به یادگار می‌گذارد، حق و سنت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) را پایمال می‌نماید.

معاویه مال خدا را به دوستان خود تقسیم می‌کند، و افرادی را که سزاوار آنند از آن ممنوع می‌نماید.
مؤمن در زمان سلطنت معاویه ذلیل، و فاسق تقویت خواهد شد. معاویه مال خود را به یاران خویشتن می‌دهد،

۷- کمال الدین، ج ۱، ص ۷۷.

۸- الإحتجاج علی أهل اللجاج (طبرسی)، ج ۲، ص ۲۹۰.

بندگان خدا را غلام و کنیز زر خرید قرار خواهد داد. در زمان سلطنت وی حق از بین می‌رود و باطل ظاهر می‌شود، مردمان نیکوکار مورد لعن قرار می‌گیرند، هر کس با او درباره حق دشمنی کند کشته خواهد شد، هر کسی که راجع به تقویت باطل با وی دوستی نماید جایزه خواهد گرفت.^۹

۹- توصیف دوران ظهور در کلام امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) به امام حسن (علیه‌السلام)

امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) در ادامه صحبت با فرزندشان امام حسن (علیه‌السلام) می‌فرماید: (حدیث ۸)

«فَكَذَّبَكَ حَتَّى يَبْعَثَ اللَّهُ رَجُلًا فِي آخِرِ الزَّمَانِ وَ كَلَبَ مِنَ اللَّذَّهِرِ وَ جَهَلَ مِنَ النَّاسِ يُؤَيِّدُهُ اللَّهُ بِمَلَائِكَتِهِ وَ يَعِصُمُ أَنْصَارَهُ وَ يَنْصُرُهُ بِآيَاتِهِ وَ يُظْهِرُهُ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ حَتَّى يَدِينُوا طَوْعًا وَ كَرْهًا يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَ عَدْلًا وَ نُورًا وَ بُرْهَانًا يَدِينُ لَهُ عَرْضَ الْبِلَادِ وَ طُولَهَا لَا يَبْقَى كَافِرٌ إِلَّا آمَنَ بِهِ وَ لَا طَالِحٌ إِلَّا صَلَحَ وَ تَصْطَلِحُ فِي مُلْكِهِ السَّبَاعُ وَ تَخْرُجُ الْأَرْضُ نَبْتَهَا وَ تَنْزِلُ السَّمَاءُ بَرَكَتَهَا وَ تَظْهَرُ لَهُ الْكُنُوزُ يَمْلِكُ مَا بَيْنَ الْخَافِقَيْنِ أَرْبَعِينَ عَامًا؟ فَطُوبَى لِمَنْ أَدْرَكَ أَيَّامَهُ وَ سَمِعَ كَلَامَهُ.»^{۱۰} «روزگار بدین منوال خواهد بود تا اینکه خدا مردی را در آخرالزمان که روزگاری است سخت مبعوث می‌نماید و او را به وسیله ملائکه خود تأیید می‌کند انصار و یاران وی را نگاهداری می‌نماید، او را به وسیله آیات و معجزات خود نصرت می‌دهد، وی را بر زمین ظاهر و مسلط می‌کند تا اینکه مردم خواه ناخواه مطیع و منقاد او شوند، او زمین را بعد از آنکه پر از ظلم و ستم شده باشد، پر از عدل و داد و نور و برهان خواهد کرد، عرض و طول شهرها برایش مطیع می‌شوند، حتی کافری نیست مگر اینکه ایمان می‌آورد و تبهکاری نیست مگر اینکه نیکوکار شود، درندگان در زمان سلطنت او صلح و سازش می‌نمایند، زمین گیاهان خود را می‌رویاند آسمان برکات خود را فرو می‌ریزد، گنج‌ها برای او ظاهر خواهند شد، مدت چهل سال مالک شرق و غرب خواهد شد، خوشا به حال کسی که روزگار او را درک کند و سخن وی را بشنود.»

امام (علیه‌السلام) در ابتدای این خطبه این خطر را به پیروان خود گوشزد می‌کند. در هر عصری در برابر هر امامی از حق، امامی از جور نیز قرار دارد، اینکه تا چه اندازه هر امامی می‌تواند برنامه‌های خویش را به صحنه عمل بکشد، به میزان فرمانبری پیروان و حمایت‌شان برمی‌گردد. بعد از شهادت امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) فرزند بزرگوارشان، امام حسن (علیه‌السلام) سکان هدایت امت را به دست گرفتند، و در عصر ما نیز حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه) این امر را بر عهده دارند. در عصر امام حسن (علیه‌السلام) مسلمانان با آنکه ولی زمان‌شان به صورت آشکار در میان‌شان بود، به آن شکل ایشان را تنها گذاشتند. پس باید گوش به زنگ باشیم که در عصر غیبت - که در آنیم، - همچون پیروان امام حسن (علیه‌السلام) در حد نام نباشیم، بلکه ابالفصل گونه (سلام الله علیه) تا آخرین نفس پا در رکاب مولا باشیم.

۹- همان.

۱۰- همان.

۱۰- توصیف حضرت مهدی (علیه السلام) از زبان امام حسن (علیه السلام)

در جای دیگر نیز امام حسن (علیه السلام) درباره حضرت مهدی (علیه السلام) می فرماید: (حدیث ۹)

«أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّهُ مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا يَقَعُ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ لَطَاغِيَّةٌ زَمَانَهُ إِلَّا الْقَائِمُ عَجَّ الَّذِي يُصَلِّي خَلْفَهُ رُوحُ اللَّهِ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ عَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُخْفِي وَلِدَاتَهُ وَيُغِيبُ شَخْصَهُ لئَلَّا يَكُونَ لِأَحَدٍ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ إِذَا خَرَجَ ذَاكَ التَّاسِعُ مِنْ وَوَلَدِ أَخِي الْحُسَيْنِ ابْنِ سَيِّدَةِ الْأُمَمَاءِ يُطِيلُ اللَّهُ عُمُرَهُ فِي غَيْبَتِهِ ثُمَّ يُظْهِرُهُ بِقُدْرَتِهِ فِي صُورَةِ شَابٍ دُونَ أَرْبَعِينَ سَنَةً ذَلِكَ ﴿لِيُعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾»^{۱۱}؛ «آیا نمی دانید که هیچکس از ما نخواهد بود جز آنکه بیعت حاکم و طاغوت زمان بر گردن او می باشد جز حضرت قائم (علیه السلام) که روح الله عیسی بن مریم پشت سرش نماز خواهد گزارد؟ خداوند متعال ولادت او را مخفیانه و شخص او را غائب قرار داده تا آنکه بیعت هیچ کس بر عهده او هنگام قیام نباشد، آن حضرت نهمین فرزند برادر امام حسین (علیه السلام) فرزند بهترین کنیزان است، خداوند عمر او را در غیبت طولانی قرار داده، سپس او را به قدرت خود به صورت جوانی کمتر از چهل سال ظاهری می سازد برای اینکه بداند خداوند بر هر چیزی توانا می باشد.»

۱۱- تأملی بر نقش امام حسن (علیه السلام) در مهدویت و امر ظهور

مهدویت و امر ظهور دغدغه همه خوبان از بشر بوده است و هر یک از خوبان نقش‌هایی را در راستای برپایی این امر عظیم ایفا کرده‌اند. نقش هر یک از اهل بیت (علیهم السلام) نیز در این راستا قابل ذکر است. ممکن است ابتدای امر تصور شود که نقش حضرت در تبیین دوران ظهور منحصر باشد، اما وقتی دقیق‌تر به این مسأله می‌نگریم می‌بینیم که نقش هر یک از اهل بیت (علیهم السلام) از جمله امام حسن مجتبی (علیه السلام) فراتر از تبیین کلامی بر این امر مهم بوده است، به این صورت که این خوبان از بشر با توجه به مقامات و منزلت‌هایی که خداوند بر ایشان قرار داده است، مهم‌ترین نقش‌ها را بر عهده دارند، لکن در کنار این نقش‌ها به تبیین و ترسیم آینده نیز پرداخته‌اند. همه حقایق در تاریخ نقل نشده است، و بلکه در تاریخ بشری موضوع کتمان حقیقت، آن هم بزرگ‌ترین حقایق، از جانب معاندان و مخالفان حق و حقیقت، بس‌یاریا حق‌گرایان را آزرده خاطر کرده است. یکی از این حقایق بزرگ تاریخ بشری، ماجرای غدیر خم است که ریشه همه انحرافات بعدی از کتمان این حقیقت بزرگ ناشی شده است. دردهای فراوانی بر اهل بیت (علیهم السلام) وارد شده است، از جمله این دردها مظلومیت امام حسن مجتبی (علیه السلام) است. اگر مردم در قبال امیرالمؤمنین (علیه السلام) رفتار صحیح از خود نشان می‌دادند، در زمان امام حسن مجتبی (علیه السلام) اوج قدرت‌نمایی الهی بر جامعه مسلمین ظهور پیدا می‌کرد، اما بنا بر مصالحی خداوند تحقق امر ظهور را به تأخیر انداخت و بشریت را از بروز این قدرت در زمان امامان (علیهم السلام) به خصوص در زمان امام حسن مجتبی (علیه السلام) محروم ساخته است.

یکی از بحث‌هایی که در مورد امام حسن محتبی (علیه‌السلام) خیلی مورد توجه قرار گرفت، صلحنامه ایشان با معاویه است. بسیاری از محققان پاک‌طینت سعی کردند این ماجرا را مورد بررسی قرار دادند، یکی از منظرهایی که نقش حیاتی امام حسن (علیه‌السلام) را در ولایت امر ظهور می‌نمایاند، این است که از منظر مهدویت و امر ظهور به این صحنه نظاره کنیم. از دیگر موضوعاتی که ما را در دستیابی به این مهم یاری می‌رساند، این است که نقش امام حسن (علیه‌السلام) را در کنار نقش دیگر اهل‌بیت (علیهم‌السلام) ببینیم.

۱۲- پیامی از خطبه حضرت مهدی (علیه‌السلام) در صبح ظهور

حضرت مهدی (علیه‌السلام) در صبح ظهور خطبه‌ای بیان می‌فرماید که به ترتیب خوبان را از آدم (علیه‌السلام) تا تمام امامان (علیهم‌السلام) نام می‌برد و بیان می‌دارد: هر کسی مشتاق نظاره بر آنان است به من نگاه کند که من (جلوه) همان هستم! یکی از برداشتهای این خطبه این است که ماجرای تمام خوبان گذشته جلوه‌ای از ماجرای امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) است؛ از جمله وجود امام حسن و امام حسین (علیهم‌السلام): (حدیث ۱۰)

«أَلَا وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ع، فَهَذَا أَنَا ذَا الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ع»؛ ...

غربت امام حسن (علیه‌السلام) در زمان خویش جلوه‌ای از غربت مهدی (علیه‌السلام) در دوران غیبت است.

۱۳- رفتار حسنی (سلام الله علیه) مقدمه‌ای است برای رفتار حسینی

اگر بر این باور باشیم که رفتارهای هر یک از اهل‌بیت (علیهم‌السلام) در راستای احقاق حق و برپایی امر ظهور بوده باشد، با فهم ارتباط این رفتارها و نیز تقدم و تأخر رفتارها می‌توانیم فهم بهتری نسبت به رفتارها در دوران ظهور بیابیم. اگر رفتار حسنی (علیه‌السلام) مقدمه‌ای است برای رفتار حسینی (علیه‌السلام)، پس قیام قائم (علیه‌السلام) که ادامه قیام حسینی است مقدمه‌ای نیاز دارد همچون رفتار حسنی (علیه‌السلام). ماجرای امام حسن (علیه‌السلام) تداعی‌گر دوران غیبت است و غربت ایشان تداعی‌گر غربت حضرت مهدی (علیه‌السلام) در دوران غیبت. اگر قیام حسنی مقدمه‌ای برای رفتار حسینی بوده، غربت حضرت مهدی (علیه‌السلام) نیز قیام ایشان را در پی خواهد داشت؛ یعنی هر دو وجه رفتاری حسنی و حسینی (علیهم‌السلام) در ماجرای حضرت مهدی (علیه‌السلام) جمع شده است، و در افتتاحیه ظهور - صبح ظهور - حضرت مهدی (علیه‌السلام) چه زیبا می‌فرماید:

«أَلَا وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ع، فَهَذَا أَنَا ذَا الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ع»

۱۴- حکمت صلح امام حسن (علیه‌السلام) همچون رفتار خضر (علیه‌السلام)

وقتی امام حسن (علیه‌السلام) با معاویه مصالحه کرد، مردم به نزد او آمدند و بعضی از آنها امام را به واسطه بیعتش مورد سرزنش قرار دادند، امام (علیه‌السلام) فرمود: (حدیث ۱۱)

«وَيَحْكُمُ مَا تَدْرُونَ مَا عَلِمْتُ [عَمِلْتُ] وَاللَّهِ الَّذِي عَلِمْتُ [عَمِلْتُ] خَيْرٌ لِّشِيعَتِي مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ أَوْ غَرَبَتْ أَلَا تَعْلَمُونَ أَنِّي إِمَامُكُمْ وَ مُفْتَرَضُ الطَّاعَةِ عَلَيْكُمْ وَ أَحَدُ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ بِنَصِّ رَسُولِ اللَّهِ ص عَلَيَّ قَالُوا بَلَى قَالَ أَوْ مَا عَلِمْتُمْ أَنَّ الْخَضِرَ لَمَّا خَرَقَ السَّفِينَةَ وَ أَقَامَ الْجِدَارَ وَ قَتَلَ الْغُلَامَ كَانَ ذَلِكَ سَخَطًا لِمُوسَى بْنِ عِمْرَانَ إِنْ [إِذْ] قَدْ خَفِيَ عَلَيْهِ وَجْهُ الْحِكْمَةِ فِي ذَلِكَ وَ كَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرَهُ حِكْمَةً وَ صَوَابًا.»^{۱۳} «وای بر شما، چه می‌دانید که چه کردم؟ به خدا سوگند این عمل برای شیعیانم از آنچه که آفتاب بر آن بتابد و غروب کند بهتر است، آیا نمی‌دانید که من امام واجب‌الاطاعه بر شما هستم و به نص رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) یکی از دو سروران جوانان بهشتم؟! گفتند: آری، فرمود: آیا می‌دانید که وقتی خضر (علیه‌السلام) کشتی را سوراخ کرد و دیوار را بپا داشت و آن جوان را کشت، این اعمال موجب خشم موسی بن عمران گردید، چون حکمت آنها بر وی پوشیده بود، اما آن اعمال نزد خدای تعالی عین حکمت و صواب بود؟!»

۱۵- کریم بودن امام حسن (علیه‌السلام)

امام حسن (علیه‌السلام) در مفهوم «کرم» می‌فرماید: (حدیث ۱۲)

«الْإِبْتِدَاءُ بِالْعَطِيَّةِ قَبْلَ الْمَسْأَلَةِ وَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ فِي الْمَحَلِّ»^{۱۴}؛ «دادن قبل از درخواست کردن، و اطعام کردن در زمان قحطی کرم است.»

وجودی همچون امام حسن (علیه‌السلام) که به کریم اهل‌بیت معروف است، آیا تنها به خاطر عطا‌ی مادی و اطعام طعام کردن است یا که باید فراتر از این را در ایشان جستجو کنیم؟ در کلام معصوم در مورد کرم نیز چنین آمده است: (حدیث ۱۳)

«أَفْضَلُ الْكِرَامِ إِتْمَامُ النَّعْمِ.»^{۱۵}؛ با فضیلت‌ترین اکرام این است که (در عطا‌ی) نعمات سنگ‌تمام گذاشته شود.

کرامت اهل‌بیت (علیهم‌السلام) نسبت به شیعیان از این نوع است. امید که از سفره کریم اهل‌بیت (علیهم‌السلام) بهره فراوان ببریم.

والسلام

۱۳- کفایه الأثر، ص ۲۲۵.

۱۴- تحف العقول، ص ۲۲۵.

۱۵- غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۹۲.